

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЧИННИК У СФЕРІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

Анотація. У сучасному суспільстві інформація стала тим важливим фактором, який має надзвичайний вплив на політику, економіку, культуру, тощо. За словами відомого З. Бжезинського інформаційно-культурна складова є однією із базових засад могутності й авторитету держави. У статті розкриваються питання основних напрямків інтеграційних процесів від початків незалежності України та висвітлюється роль інформації у цих процесах. Вказується на те, що перебування України у складі СРСР лишило свій інформаційний відбиток у свідомості українців та українських політичних еліт. Після визначення пріоритету інтегрування України до європейської та євроатлантичної спільноти, інформаційний чинник став визначальним в успішності цих процесів. У роботі згадуються основні стратегічні завдання у реалізації інформаційної політики України у європейському напрямку. Розглянуто питання українського інформаційного простору. Звернено увагу на основні проблеми і перспективи інформаційної політики України. Розглянуто основні законодавчі акти, які стали інструментом регулювання інформаційних відносин. Відзначається важлива роль ЗМІ та публічної дипломатії в ефективному здійсненні інформаційної політики України.

Ключові слова: інформація, інтеграція, інформаційна політика, публічна дипломатія.

Аннотация. В современном обществе информация стала тем важным фактором, который имеет чрезвычайное влияние на политику, экономику, культуру и тому подобное. По словам известного З. Бжезинского информационно-культурная составляющая является одной из базовых основ могущества и авторитета государства. В статье раскрываются вопросы основных направлений интеграционных процессов от начала независимости Украины и освещается роль информации в этих процессах. Указывается на то, что пребывание Украины в составе СССР оставило свой информационный отпечаток в сознании украинцев и украинских политических элит. После определения приоритета интеграции Украины в европейское и евроатлантическое сообщество, информационный фактор стал определяющим в реализации этих процессов. В работе упоминаются основные стратегические задачи в реализации информационной политики Украины в европейском направлении. Рассмотрены вопросы украинского информационного пространства. Обращено внимание на основные проблемы и перспективы информационной политики Украины. Рассмотрены основные законодательные акты, которые стали инструментом регулирования информационных отношений. Отмечается важная роль СМИ и публичной дипломатии в эффективном осуществлении информационной политики Украины.

Ключевые слова: информация, интеграция, информационная политика, публичная дипломатия.

Abstract. In the modern society information has become very important factor that has big influence on politics, economy, culture etc. According to the famous Z. Brzezinski information and cultural component is one of the basic principles of power and authority of the state. The article highlights the issues of basic directions Ukrainian integration processes from the beginning of independence and the role of information in these processes. The article draws attention on the that fact the Ukraine was a part of USSR that has left its information imprint in the minds of Ukrainians and Ukrainian political elites. After determining the priority of Ukraine's integration into European and Euro-Atlantic community, the information factor become determinative in these processes. The paper referred to the strategic challenges in the implementation of information policy of

* Valiushko I.O., Ph.D in Political sciences, expert, Kyiv, Ukraine. ivannavaljushko@gmail.com EVOLUTION OF INFORMATION WARFARE: PAST AND PRESENT

Ukraine in the European direction. The question of Ukrainian information space is highlights. It is described the main problems and prospects of information policy of Ukraine and the main legislative acts that have become a tool of regulation of information relations. The paper notes an important role of the media and public diplomacy in the effective implementation of the information policy of Ukraine.

Keywords: *information, integration, information policy, public diplomacy.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку цивілізації провідна роль інформаційного фактору у формуванні зовнішньої і внутрішньої політики країн є очевидною. Інформація стає основною силою глобалізаційних та інтеграційних світових процесів. Україна за своїм геополітичним положенням має стратегічне значення. З розпадом СРСР та початків своєї незалежності наша держава почала пошук власного шляху, аби інтегруватися у світові політичні процеси. Як відомо, у складі СРСР союзні республіки мали закриті суспільство, доступ до інформації про суспільне життя країн Заходу був дуже обмежений. Проте ситуація почала змінюватися після отримання незалежності нашої держави. Україна визначила пріоритетом євроінтеграційний курс зовнішньої політики. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, Інтернету почали проникати інформаційні потоки з інших країн, і загалом політика країни набула відкритості.

Становлення інформаційного суспільства має суттєвий вплив на всі сфери суспільного життя, зокрема, на політичну як на регіональному, так і глобальному рівнях. Як наслідок, відбуваються зміни у політичних, виборчих та партійних системах, у політичних культурах та інших сферах політичного життя. Торкнувся цей процес й України, що на прикладі аналізу зв'язків інтеграційних процесів й інформаційної сфери набуває наукового значення і викликає практичний інтерес.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Хоча, означена тема є надзвичайно актуальною, проте, характеризується недостатньою кількістю спеціальних досліджень, які б у повній мірі розкрили інформаційний фактор в інтеграційних процесах України. Серед основних розвідок слід виділити монографію Л. Губерського, де розкривається питання інформаційної політики України в Європейському контексті. Роль інформації в інтеграційних процесах розглянуті певним чином й у публікаціях В. Горового, О.Кондратенко, С. Гуцал, Н. Пелагеша, С. Єсімова та ін. Узагальнення існуючого доробку уможливорює поглиблення знань щодо окресленої теми, її розгляд з погляду на сучасні тенденції політичних процесів в Україні.

Мета статті. Дослідити роль інформаційного фактору в інтеграційних процесах України, розглянути основні документи що сприяють інтеграції України до Європейського інформаційного простору, охарактеризувати роль публічної дипломатії як нового механізму популяризації України у світі.

Основні результати дослідження. Загалом, аналізуючи сучасні інформаційні процеси, потрібно погодитись із висновком, що протилежні тенденції інтеграції та дезінтеграції, що протистоять у сучасному світі, супроводжуються нині перевагою інтеграційних процесів. Саме вони, за даними багатьох дослідників, посилюють економічну могутність інтегрованих угруповань країн, зміцнюють їх критеріальні оцінки за узагальнюючими показниками.

Можна говорити про перспективи впливу глобальної інформаційної бази на процес економічного, культурного життя і т. і. різних держав, хоча у даному

процесі, як і в усякому іншому об'єктивному процесі, є свої негативні аспекти. З певним застереженням можна погодитись із думкою О. Білоруса, що саме «міжнародна економічна інтеграція і кооперування стануть в I половині XXI ст. не лише невід'ємною складовою національних процесів розширеного відтворення (як це було і в XX ст.), а й головними факторами визначатимуть масштаби, темпи та пропорції суспільного виробництва, закономірності науково-технічного прогресу та картину нової глобальної економіки» [1].

Роль інформаційного фактору у розвитку інтеграційних процесів в Україні настільки значна, що крім трьох традиційно визначених засад інтеграційного процесу — економічної, політичної та нормативно-правової, четвертою можна назвати співпрацю в інформаційній сфері. Це зумовлено, по-перше, історичним значенням інформації у розвитку соціуму. По-друге, формуванням головного підходу до розуміння суспільства, що вступило на інший рівень розвитку — інформаційний [2].

На думку експертів, розумне користування інформації у межах розвинутої інформаційної сфери вирішальною мірою визначає основоположні засади політики держави [3].

Попри те, що Україна, яка легітимним шляхом вийшла з радянської колонії — УРСР, зберегла багато атрибутів колишньої колонії (з них чимало — в ментальності населення), у своїй більшості вона була керована людьми, яких колишня метрополія готувала для управління своєю колонією. Незважаючи на те, що практичні потреби керування незалежною державою примушують цих людей здобувати нові навички та по-новому ставитися до української нації, її минулого та майбутнього, старі навички, особливо в комбінації з новими можливостями, також не раз створюють додаткові загрози як існуючій державі, так і нації, в ім'я якої ця держава створена [4].

Україна як колишня союзна республіка стала учасницею тих інтеграційних процесів, які почали відбуватися на пострадянському просторі фактично з моменту набуття колишніми радянськими республіками статусу незалежних держав. Уже у 1991 році була створена СНД, яка об'єднала 12 країн пострадянського простору (всі колишні радянські республіки за винятком прибалтійських). Від того часу інтеграційні процеси в СНД набули постійного та неоднозначного характеру.

Головною особливістю інтеграційних процесів на пострадянському просторі можна вважати ту обставину, що вони були започатковані в момент виникнення нових незалежних держав і водночас — їх суспільно-політичною та економічною трансформацією, яка призвела, зокрема, до глибокої економічної кризи. Економічна інтеграція відбувалася одночасно з іншими глибинними суспільно-інформаційними процесами та під їх впливом. Тому цілі інтеграційних об'єднань у межах СНД і вимоги щодо упровадження рівноправності учасників, ринкової економіки, вільної добросовісної конкуренції, інформаційної прозорості залишались лише деклараціями [5].

Так, попри риторику про демократичні перетворення та формування правової держави, Україна перебувала в інформаційному просторі колишнього СРСР, а точніше Москви. Через неефективну інформаційну політику у світі довгий час Україну асоціювали з Росією.

У 1993 році Постановою Верховної Ради України «Про Основні напрямки зовнішньої політики України» від 02.07.1993 № 3360-ХІІ одним з пріоритетів

зовнішньої політики України визначено європейську та євроатлантичну інтеграцію. Очевидно, що ефективне впровадження даного пріоритету значною мірою залежало від рівня інтегрованості України до міжнародного інформаційного простору та європейського, зокрема. В цьому контексті стратегічною ціллю постало впровадження цілеспрямованої та скоординованої державної інформаційної політики в державах-членах ЄС.

Ефективна реалізація інформаційної політики України у державах ЄС передбачала досягнення, принаймні, двох головних стратегічних завдань:

1) Активне долучення України до процесу побудови єдиного європейського інформаційного простору і подолання суттєвого дисбалансу між інформаційними просторами України та ЄС.

2) Формування сприятливого іміджу України в країнах ЄС з метою ефективної реалізації й захисту своїх національних інтересів.

Одним з основних завдань на шляху приєднання України до процесу побудови єдиного європейського інформаційного простору стала адаптація законодавства до стандартів ЄС в інформаційній сфері. Основним документом, який регулював співпрацю сторін в даній галузі, стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною та ЄС (набула чинності в 1998 р.). Ст. 66 УПС «Поштові послуги та зв'язок» стосувалась сфери телекомунікацій, яка підкріплювалась відповідним підрозділом в Плані дій Україна-ЄС. Другою важливою статтею стала ст. 74 «Інформація та зв'язок», яка наголошувала на необхідності приділення уваги «програмам, які мають за мету ознайомлення широкої громадськості з основною інформацією про Співтовариство і Україну, включаючи, коли це можливо, взаємний доступ до баз даних на основі повної поваги до прав на інтелектуальну власність». В Угоді також зазначено про важливість розширення та зміцнення співробітництва в таких галузях, як поштовий та електровз'язок, а також створення відповідної нормативної бази для надання телекомунікаційних та поштових послуг і для використання діапазону радіочастот.

Важливим документом української сторони, в якому визначались стан та перспективи інтеграції нашої держави до європейського інформаційного простору, стала Програма інтеграції України до Європейського Союзу (2000 р.), де визначались основні проблеми, а також коротко-, середньо- та довгострокові пріоритети просування на шляху до інформаційного суспільства. В якості основних проблем на заваді реалізації євроінтеграційної стратегії України в даній сфері, визначались:

— недостатній розвиток національної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури;

— недостатньо гармонізована з вимогами ЄС нормативно-правова база України.

Завдання щодо становлення інформаційного суспільства в Україні та його інтеграції в європейський інформаційний простір були в подальшому сформульовані в Плані дій Україна — ЄС (2005 р.) [6]. Крім того було прийнято й ряд інших документів.

У законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ, зокрема, йшлося про міжнародну інформаційну діяльність України у галузі зовнішньої політики, а також про експорт та імпорт інформаційної продукції. Зокрема, ст. 3 цього закону серед основних напрямків державної інформаційної політики ви-

значала сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері, входженню України до світового інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки України.

За цим законом міжнародна інформаційна діяльність полягала у забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища у інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами і об'єднаннями громадян та ЗМІ всебічної інформації [7].

Ще одним важливим документом в інформаційній сфері, який сприяв інтеграційним процесам, стала Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. Стратегія визначала мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізм реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року. Серед основних завдань Стратегії, щодо інтеграційних процесів визначено розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури; повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору; гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларацією принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства [8].

Зрештою, як відзначають експерти, розвитку інформаційних відносин сприяло прийняття спеціального інформаційного кодексу України, окремі положення якого регламентували чи обмежували доступ до таємної інформації на шляху від її формування до використання. Так, по кількості законів, що регулювали інформаційні відносини, Україна посіла одне з провідних місць серед країн СНД, що сприяло поширенню інформаційного поля в країні.

Втім агресія РФ проти України виявила й серйозні політико-правові й інституційні недоліки державної політики у сфері інформації. Ще у 2009 році на парламентських слуханнях «Інформаційна політика України: стан і перспективи» та «Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України» (січень 2001) було констатовано, що «негативні тенденції в інформаційній сфері України набувають дедалі загрозливішого характеру». Зокрема, йшлося, що внаслідок політичної боротьби, із розколом українського суспільства по лінії Схід-Захід, умовно створено два протилежних інформаційних поля, які потрапляють під вплив російського і західного інформаційного просторів. ЗМІ цих інформаційних просторів часто позбавлені єдності та відстоюють цілком протилежні зовнішньополітичні вектори, замість того щоб сприяти адаптації держави до міжнародного інформаційного оточення.

Зазначалось, що захист інформаційного суверенітету держави є не менш важливим, ніж захист політичного суверенітету чи її територіальної цілісності, а інформаційна безпека є невід'ємною складовою політичної, економічної, військової та інших складових безпеки. Актуальною визнавалась проблема інформаційної загрози, коли створюється потенційна чи реальна небезпека зміни напряму або темпів розвитку держави через посилення іноземного інформаційного тиску з метою дестабілізації суспільного та політичного життя України. Стверджувалось про невваженість інформаційної політики та відсутність пов-

ноцінної системи інформаційної безпеки держави, неоднорідність національного інформаційного ринку та нерівномірність його регіонального розподілу.

Серед проблем, які піднімалися на слуханнях, — спроби формування у пересічних громадян думки про недоцільність євроатлантичного курсу України.; незаповненість інформаційного простору держави якісною вітчизняною інформацією, яка б сприяла формування твердої політичної позиції України на міжнародній арені. [3]

До прикладу, з кінця 1970-х років європейська еліта висуває ініціативи щодо з'ясування змісту та ідеї Європейського Союзу, європейськості, європейської ідентичності, що пізніше трансформується у загальноєвропейські політики ідентичності, у межах яких поширюються спільні для громадян країн-членів об'єднання ідеї та цінності задля створення єдиного європейського суспільства. Програмним документом щодо побудови європейської ідентичності стала доповідь «Народи Європи», представлена італійцем Петро Адоніно у червні 1985 року на Міланській Європейській раді. З цього моменту риторика щодо європейської ідентичності присутня в усьому дискурсі європейської інтеграції.

У документі, який пізніше отримав назву «Доповідь Адоніно», обґрунтовувалася необхідність започаткування багатьох загальноєвропейських неполітичних та неекономічних політик: політики європейського громадянства, політики створення наднаціонального європейського символічного простору, мовної, культурної, освітньої, інформаційно-комунікаційної політики, політики спільної європейської пам'яті, спортивної та інших. Сьогодні ідеї з доповіді Адоніно розвинулись до рівня потужних загальноєвропейських політик, деякі з яких уже є реалізованими, як, наприклад, політика громадянства та політика створення спільного європейського символічного простору, а деякі знаходяться в стадії реалізації в кожній країні-члені ЄС. Вони мають потужну підтримку з боку національних урядів та потужне фінансування як з національних бюджетів, так і з загальноєвропейського [9]. Такий європейський досвід могла б використати і Україна, задля консолідації українського суспільства.

Звичайно, основною силою поширення інформації та формування громадської думки в Україні є ЗМІ. Історичні особливості розвитку медіа-системи України і характеру сприйняття інформаційного сектору політичними елітами відбиваються на розвитку сучасної національної інформаційної політики. Зокрема, це відображається в особливостях формування служб суспільного мовлення щодо представників державної влади, до ролі ЗМІ у політичному житті держави. Україна стикається з проблемами інформаційно-комунікаційним розривом між громадянами та політичними елітами, нерівномірний розподіл ІКТ на рівні регіонів тощо [2].

Ще однією проблемою України в інформаційній сфері є недооцінка публічної дипломатії. Від СРСР наша держава успадкувала класичну концепцію — культурно-гуманітарне співробітництво, яке розглядалось як окрема сфера міжнародних відносин. З нею українське суспільство проіснувало 24 роки, щоб нарешті відмовитися на користь звичної для світу і принципово нової для України моделі — публічної дипломатії. Це — не окрема сфера міжнародних відносин, а одна з ключових складових комунікації держави із світом. Міжурядова та міжпарламентська дипломатія впливають на сприйняття реальності офіційними колами інших держав. У публічної дипломатії пріоритетна аудиторія інша — гро-

мадськість інших держав. Публічна дипломатія впливає на сприйняття реальності домогосподарками, студентами, художниками, зірками, лідерами думок та усіма тими, кого цікавить не офіційна позиція країни, а країна як така.

А ці громадяни, у свою чергу, вже самі починають впливати на офіційні кола. Там, де офіційна дипломатія вимушена говорити за зачиненими дверима, публічна дипломатія говорить відкрито — у конференц-залах, галереях, квартирах, концерт-холах, на площах та вулицях. Ця дипломатія дозволяє тримати важливі зовнішньополітичні теми на плаву серед сотень інших тем. Вона, зрештою, дозволяє достукатися до тих, кого не цікавить державна політика, але цікавлять відкриті дискусії, наука, мистецтво, тексти, музика, мода, їжа, люди і все, що називається lifestyle.

Публічна дипломатія працює з емоціями та почуттями, розширюючи прихильну аудиторію країни у світ. Впровадження публічної дипломатії вимагає докорінної зміни нашої системи. Система може не вірити в неї, як колись не вірила в той же Twitter, але Zeitgeist («Дух часу») безжальний і зміни неминучі [10]. Так, все ж наприкінці 2015 року було утворено самостійний структурний підрозділ МЗС України — Управління публічної дипломатії. Основним завданням Управління є популяризація України у світі та взаємодія з громадськістю.

Висновки. Значення інформаційного фактору у розвитку політичних інтеграційних процесів, як засвідчує практика, важко переоцінити. Розвиток інформаційного середовища України створює інтерактивну, транскордонну сферу інформаційного обміну. Інформаційний фактор був і залишається надважливим у євроінтеграційних процесах України, а також є визначним у консолідації суспільства всередині держави. Для ефективності інтеграційних процесів необхідно розробити такі заходи, де будуть продукуватися спільні ідеї, цінності та змісти. Важливу роль в цьому належить ЗМІ та публічній дипломатії. Позитивне значення має документальне закріплення інформаційних відносин, які формують зовнішню і внутрішню політику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горовий В. Національні інформаційні ресурси в контексті посилення глобальних інформаційних впливів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1067:natsionalni-informatsijni-resursi-v-konteksti-posilennya-globalnikh-informatsijnikh-vpliviv&catid=127&Itemid=460
2. Єсімов С. Правові аспекти процесу інтеграції національних засобів масової інформації в інформаційний простір Європейського Союзу / С. С. Єсімов // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. — 2014. — № 807. — С. 220–225.
3. Кондратенко О. Інформаційний чинник формування внутрішньої і зовнішньої політики Української держави. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/3078/3020>
4. Сватко Я. Сучасне геополітичне становище України: загрози і виклики. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=2663>
5. Україна в інтеграційних процесах: стан і проблеми [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/NSD91_ukr_Torh_objed_SND.pdf

6. Гуцал С. Стратегічні завдання інформаційної політики України в країнах ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/ desember 08/18.htm>
7. Закон України про інформацію від 02.10.1992 № 2657-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
8. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні від 15.05.2013 № 386-р. XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8>
9. Пеллагеша Н. Інтеграція України у європейський соціокультурний простір: стан та перспективи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/November09/01.htm>
10. Кулеба Д. Публічна дипломатія — нова зброя України в умовах гібридної війни [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eurointegration .com.ua/experts/2015/09/23/7038633/>
11. Губерський Л. Інформаційна політика України: європейський контекст / [Губерський Л.В., Камінський Є.Є., Макаренко Є.А., Ожеван М.А., Шнирков О.І.]. — К.: Либідь, 2007. — 360 с.

REFERENCES

1. Horovyi, V. *National information resources in the context of strengthening global information influences*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1067:natsionalni-informatsijni-resursi-v-kontekstiposilennya-globalnikh-informatsijnikh-vpliviv&catid=127&Itemid=460 (in Ukr.).
2. Iesimov, S. The legal aspects of the national media integration in the EU information space (2014). *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Yurydychni nauky (Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Jurisprudence)*, 807, 220-225 (in Ukr.).
3. Kondratenko, O. *Information factor in the formation of internal and external policy of the Ukrainian state*. Retrieved from <http://jml.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/3078/3020> (in Ukr.).
4. Svatko, Ia. *The current geopolitical situation of Ukraine: threats and challenges*. Retrieved from <http://zggroup.com.ua/article.php?articleid=2663> (in Ukr.).
5. *Ukraine in the integration processes: state and problems*. Retrieved from http://www.razumkov.org.ua/upload/NSD91_ukr_Torh_objed_SND.pdf (in Ukr.).
6. Hutsal, S. *The strategic objectives of Ukrainian Information Policy in the EU countries*. Retrieved from <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/18.htm> (in Ukr.).
7. *Law of Ukraine on information* from 02.10.1992 number 2657-XII. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
8. *Strategy of information society development in Ukraine* from 15.05.2013 number 386-p. XII. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8>
9. Pelahesha, N. *The integration of Ukraine into the European socio-cultural space: state and prospects*. Retrieved from <http://old.niss.gov.ua/Monitor/November09/01.htm> (in Ukr.).
10. Kuleba D. *Public diplomacy — a new weapon of Ukraine in hybrid war conditions*. Retrieved from <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038633/> (in Ukr.).
11. Huberskyi, L., Kaminskyi, Ie., Makarenko, Ie., Ozhevan, M., & Shnyrkov, O. (2007). *Information Policy of Ukraine: European Context*. Kyiv: Lybid.